

ГАРНА КАВ'ЯРНЯ НА ПЛОЩІ СЕН-МІШЕЛЬ

А потім почалася негода. Наставала вона за один день – і осінь закінчувалася. Нам доводилося вночі зачиняти вікна від дощу й холодного вітру, який обривав листя з дерев на площі Контрескарп. Листя лежало на дощі й мокло, вітер кидав дощ на великий зелений автобус на зупинці, а в «Café des Amateurs» було повно люду, і вікна пітіли зсередини від тепла й диму. То було невеселе, кепсько влаштоване кафе, де юрмилися п'яниці з усього кварталу, і я тримався від нього якнайдалі через запах немитих тіл і кислий дух пияцтва. Завсідники й завсідниці «Amateurs» постійно були п'яні, чи пак були п'яні весь час, коли могли це собі дозволити, вживаючи здебільшого вино, якого брали по пів літра чи літр.

У закладі рекламували багато аперитивів з чудернацькими назвами, але дозволити собі їх мало хто міг, хіба як основу, поверх якої потім заливалося вино. Пиячок тут називали *poivrottes*.

«Café des Amateurs» являло собою вигрібну яму вулиці Мюфтар – цієї чудової вузької багатолюдної вулички, що виводила на площу Контрескарп. Примітивні туалети старих багатоквартирних будинків, по одному на поверх біля сходів, із двома ребристими цементними виступами у формі підшов черевиків

обабіч діри, аби *locataire** не послизнувся, були обладнані вигрібними ямами, вміст яких уночі викачували в бочки, запряжені кіннями. Улітку, коли всі вікна відчинені, було чути цей звук і сильний сморід.

Бочки були пофарбовані в коричневий і шафрановий кольори, і при місяці, коли золотарі працювали на вулиці Кардинала Лемуана, отакі циліндри на колесах, запряжені кіннями, нагадували картину Брака. Ну, а для «Café des Amateurs» спеціальної бочки не було, і пожовклий плакат, що нагадував про те, які покарання передбачає закон проти публічного пияцтва, висів настільки засиджений мухами й неважаений, наскільки клієнтура була стабільною й смердоючою.

Уся печаль міста раптово прийшла з першими холодними зимовими дощами — і тепер уже, йдучи, випадало бачити не дахи білих будинків, а тільки мокру чорноту вулиці й зачинені двері крамничок, де продавали зеленину, канцелярські товари, газети, вхід до кабінету акушерки другої категорії та готелю, де помер Верлен і де я винаймав номер на горішньому поверсі й працював там.

Пройти треба було чи то шість, чи вісім сходових маршів, було дуже холодно, і я розумів, скільки коштує в'язка дрібно-го хмизу, три перев'язаних дротом пачки коротких, у половинну олівця, соснових скіпок на розпал, і до них в'язка дров, щоб натопити в номері й обігріти його. Тож я пішов на дальший бік вулиці, щоб подивитися на дах з-під дощу й побачити, зі скількох димарів іде дим і як саме. Диму не було, і я подумав, що димар може перехолонуту й не тягти, тому в номер, імовірно, набереться диму, й усі дрова пропадуть марно, а з ними й гроші, і я вийшов на дощ. Пішов далі повз лицей Генріха IV, і давню

* *Locataire* (фр.) — позилець. — Тут і далі примітки перекладачки.

церкву Сент-Етьєн-дю-Мон, і провіяну вітрами площу Пантеона, завернувши, шукаючи затишнішого місця, праворуч і нарешті вийшов з підвітряного боку бульвару Сен-Мішель, тоді з зусиллям пробрався повз Клюні й бульвар Сен-Жермен, доки дістався гарної кав'ярні, яку я знав на площі Сен-Мішель.

Кав'ярня була приємна, тепла, чиста і привітна, я почепив на вішак над лавою свій старий непромокальний плащ — щоб обсох, і замовив *café au lait*. Офіціант приніс мою каву з молоком, а я дістав з кишені записник і олівець та почав писати. Я писав про Мічиган, і оскільки день був холодний, з диким вітром, то він саме годився до такого оповідання. Я уже бачив, як кінець осені переживає дитинство, юність і зрілість, і про це в одних місцях пишеться краще, ніж в інших. Це називалося самопересадженням, гадав я, і пересадження буває необхідне й людям, так само як і всьому, що росте. А в оповіданні хлопці випивали, від чого мені теж захотілося, і я замовив рому «Сент-Джеймс». У холодний день він смакував чудово, і я писав далі, почувався дуже гарно й відчував, як добрий ром із Мартиніки прогріває мені тіло й дух.

До кав'ярні зайшла дівчина й сіла сама за столик під вікном. Вона була дуже красива, з личком свіжим, як нова монетка — якби хтось карбував монетки з гладенької плоті зі свіжою від дощу шкірою, а волосся вона мала чорне, кольору воронового крила, підстрижене різкою діагонально біля щоки.

Я подивився на неї, вона стурбувала і схвилювала мене. Мені захотілося написати про неї в оповіданні або ще де-небудь, але вона сіла так, щоб бачити вулицю і вхід, і я зрозумів, що вона на когось чекає. Тож я продовжив писати.

Оповідання писалося саме, і я ледве за ним встигав. Замовив ще рому «Сент-Джеймс» і щоразу поглядав на дівчину, коли підводив голову чи стругав олівець стругачкою, збираючи стружку на блюдце з-під кави.

Я побачив тебе, красуне, і ти тепер моя, хоч на кого чекаєш, і навіть якщо я більше тебе ніколи не побачу, подумав я. Ти належиш мені, і весь Париж належить мені, а я належу цьому блокну з олівцем.

Потім я повернувся до писання, заглибився в оповідання й заблукав там. Тепер писав я, а не воно писалося, і я не підводив голови й не знав, скільки часу минуло, не думав, де я, не замовляв ще рому «Сент-Джеймс». Від рому «Сент-Джеймс» я втомився, не думаючи про нього. Потім оповідання скінчилося, і я дуже втомився. Перечитав останній абзац і підвів голову поглянути на дівчину – її вже не було. «Сподіваюся, вона пішла з хорошим чоловіком», – подумав я. Але засмутився.

Я закрит оповідання в блокноті й поклав у внутрішню кишеню, замовив дюжину португальських устриць і пів карафи тамтешнього сухого білого. Дописавши оповідання, я завжди почуваюся спорожнілим, і мені і сумно, і радісно, наче я щойно кохався, і я був певен, що оповідання вийшло гарним, хоча по-справжньому не зможу сказати, наскільки гарним, доки наступного дня не перечитаю.

Поки я їв устриць з оцим сильним морським смаком і ледь чутним металевим присмаком, який змивало холодне біле вино, тож залишалося тільки море й соковитість, і випивав холодну рідину з кожної мушлі й іще запивав вином зі свіжим смаком, відчуття порожнечі минулося, і я знову почав радіти життю й будувати плани.

Тепер, коли почалася негода, можна поїхати на якийсь час із Парижа туди, де цей дощ перетвориться на сніг, що сиплеться на сосни, встеляє шляхи й високі пагорби таким товстим шаром, що пізно ввечері рипітиме під ногами. Нижче Лез-Авантс є шале з чудовим пансіоном, де гарно буде жити разом зі своїми книжками, а вночі буде тепло в ліжку при відчиненому вікні

з яскравими зорями. Ось куди можна поїхати. Квитки третього класу на поїзд недорого. Пансіон виходить не набагато дорожчий за наші паризькі витрати.

Я покину той номер у готелі, де писав, залишиться тільки символічна ціна за квартиру в будинку 74 на вулиці Кардинала Лемуана. Я писав статті для «Toronto Star», і чеки за них надходили вчасно. Писати їх я можу будь-де і в будь-яких умовах, тож гроші на подорож у нас були.

Може, поза Парижем я так само зможу писати про Париж, як у Парижі – про Мічиган. Я не розумів, що для цього ще зарано, бо недостатньо добре знав Париж. Але врешті так і вийшло. Хай там як, але можна було поїхати, якщо дружина захоче, і я доїв устриць, допив вино, розплатився й пішов додому найкоротшим шляхом на гірку Святої Женев'єви під дощем, який тепер був лише місцевою погодою, а не тим, що змінює твоє життя, до квартири, розташованої на вершині гірки.

– Як на мене, це було б чудово, Тейті, – сказала мені дружина. Вона мала ніжне делікатне обличчя, і її усмішка осявала мої рішення, наче вони були багатими подарунками. – Коли треба виїжджати?

– Коли хочеш.

– О, то я хочу просто зараз. Чи ти не знаєш?

– Може, коли ми повернемося, тут буде хороша, ясна погода. Дуже гарно може бути, коли ясно і холодно.

– Я не сумніваюся, – сказала вона. – Як же чудово, що ти подумав про поїздку.

МІС СТАЙН ПОВЧАЄ

Коли ми повернулися до Парижа, стало ясно, холодно і чудово. Місто призвичаїлося до зими, на нашій вулиці у крамничці з дровами й вугіллям продавали гарні дрова, біля багатьох гарних кав'ярень стояли жаровні, щоб людям було тепло на терасах.

У нашій квартирі було тепло й радісно. Ми вкидали в камін *boulets* — довгасті округлі брикети з вугільного пилу, а вулиця в зимовому світлі була дуже красива. Тепер уже очі звикли до голих дерев на тлі неба, і гарно гулялося свіжовимитими гравієвими доріжками Люксембурзьких садів під свіжим різким вітром. Дерев без листя ставали скульптурами, якщо до них звикнути, а зимові вітри носилися над ставками, і фонтани били на яскравому світлі. Тепер, після нашого перебування в горах, усі відстані стали короткими. Через зміну висоти над рівнем моря я не помічав кругизни схилів — вона стала радше приємністю, так само приємно було піднятися на верхній поверх готелю, де я працював у кімнаті з краєвидом на всі дахи й димарі високої гірки. Тяга в каміні добра, і в номері було тепло й приємно працювати. Я брав туди печені каштани і мандарини у паперових пакетах, чистив і їв ці дрібні плоди, кидав шкірки й випльовував насінини в камін. Їв каштани, коли був голодним. Мені завжди хотілося їсти від ходіння, холоду й роботи. У номері в мене стояла

пляшка кіршу, яку ми привезли з гір, і я попивав кірш, дописуючи оповідання чи ту частину письма, яку запланував на день. Коли я завершував роботу, то клав записник чи папір у шухляду столу, а решту мандаринок — до кишень. Якщо залишити їх у номері на ніч, вони заморозяться.

Чудово було спускатися довгими сходовими маршами, знаючи, що мені пощастило з роботою. Я завжди працював, доки щось не завершував, і завжди зупинявся, знаючи, що буде далі. Так можна було з певністю переходити до наступного дня. Але іноді, коли я починав нове оповідання й не міг рухати його далі, то сидів біля каміна й стискав мандаринові шкоринки близько до вогню й дивився, як від них крапляють синіє полум'я. Я вставав і дивився на дахи Парижа й думав: «Не хвилюйся. Ти раніше завжди писав, і писатимеш зараз. Треба тільки написати одне правдиве речення. Напиши найправдивіше речення, яке знаєш». Тож урешті я писав те саме правдиве речення і рухався далі. Це було легко, бо завжди в мене знаходилося одне правдиве речення, яке я знав, чи бачив, чи від когось чув. Якщо я починав писати вигадливо чи як людина, яка намагається щось гарно подати, то виявляв, що можна цілком обійтися без цих віньеток та прикрас і почати з першого правдивого простого розповідного речення, яке я написав. У цьому номері нагорі я вирішив, що буду писати по оповіданню про все, що знаю. Я намагаюся так робити весь час, поки пишу, і це добре й жорстко дисциплінує.

Саме в цьому номері я навчився не думати про те, що я пишу, від моменту, коли зупинився, і до того, як продовжу наступного дня. Так зможе попрацювати підсвідомість, а я сподівався, що сам натомість буду слухати інших людей і помічати все довкола; і сподівався, що буду чогось учитися; сподівався, що читатиму, не думатиму про свою роботу й не робитиму себе до неї нездатним. Спускатися сходами, добре попрацювавши, — а тут